

УДК [378.124:364.467]:378.4(477.54)''18/19''

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКО-ОСВІТНЬОЇ ІНІЦІАТИВИ ХАРКІВСЬКИХ НАУКОВЦІВ НА РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ У ХІХ–на поч. ХХ ст.

Олена Друганова

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, Харків, Україна, 61168*

З'ясовано, що громадсько-освітні ініціативи професорів Харківського університету ХІХ – поч. ХХ ст., що були спрямовані на просвітництво населення різних вікових груп, які відбувалися у різноманітних формах (актові промови, популярні літературні вечори та наукові читання для студентської й учнівської молоді, публічні читання) сприяли "...збудженню розумової діяльності", розвитку у слухачів "художнього смаку і любові до рідного слова", розуміння у них необхідності й безпосереднього впливу освіти й науки на прогресивний розвиток суспільства.

Доведено, що під впливом громадсько-освітньої ініціативи професорів у 20–40-х рр. ХХ ст. у Харківському університеті створилося середовище, в якому "...ясно й міцно визначились ... слов'янські інтереси", що сприяло залученню талановитої молоді до науково-дослідної роботи, формуванню у неї захоплення українською піснею, зародження та розвитку зацікавлення до історичних пам'яток українського народу тощо.

Виявлено, що на розвиток університетської освіти й науки вплинула благодійна цільова допомога студентам, яку надавали професори у вигляді стипендій та премій, пожертвувань капіталів, різноманітних книжок тощо. Визначено, що громадсько-освітні ініціативи науковців Харківського університету сприяли також розбудові вітчизняної системи вищої освіти різних форм власності й професійної спрямованості.

Ключові слова: громадсько-освітня ініціатива, професорсько-викладацький склад, Харківський університет, освіта, розвиток, ХІХ – поч. ХХ ст.

В умовах кризи, яку переживає сучасна освіта в Україні, знецінення соціального престижу освіченості й інтелектуальної діяльності, суттєво зростає значення суспільної позиції викладача вищої школи. Саме завдяки діяльності педагога та його впливу формується громадянин, зміцнюється інтелектуальний та духовний потенціал нації. Зазначимо, що дослідники розвитку вищої освіти та науки в Україні завжди ставили суспільну діяльність професорсько-викладацького складу університетів нарівні з науковою й розглядали її як відображення професійного, морального та

політичного рівня, як “боротьбу із суспільною несправедливістю” (К. Тімірязев), як внесок “важливий і потрібний для розвитку всього суспільства, а не тільки для людей, які мають свої специфічні наукові інтереси” (М. Келдиш).

З огляду на це проблема підвищення якості підготовки й діяльності викладача вищої школи набуває панівного характеру й потребує не тільки пошуку сучасних підходів і технологій, а й відродження ефективних випробуваних роками традицій, накопичених вітчизняною вищою школою. У цьому випадку корисною є науково-педагогічна спадщина прогресивної вітчизняної громадськості, зокрема, викладачів-науковців Харківського університету XIX–початку XX ст., який “скупчив біля себе найкращі культурні сили українського громадянства, діячів на полі української культури, історії й етнографії” (Д. Дорошенко) й завдяки діяльності яких було створено місцеву “українофільську школу”, яка “внесла піднесеність і любов до народу, бажання працювати для нього” (М. Сумцов).

У сучасній педагогічній науці досліджувану проблему лише частково висвітлено з погляду аналізу становлення та розвитку науково-дослідної роботи в університетах України XIX–початку XX ст.; вивчення особливостей та тенденцій розвитку благодійної діяльності; узагальнення та систематизації творчої спадщини вчених Харківського університету; дослідження складних процесів розбудови системи національної освіти в Україні в різні історичні періоди тощо (С. Золотухіна, Л. Зеленська, О. Кін, І. Мартиненко, О. Мартиненко, О. Микитюк, О. Сухомлинська та ін.).

Наша мета – схарактеризувати вплив громадсько-освітньої ініціативи харківських науковців на розвиток університетської освіти у XIX–поч. XX ст.

Виконаний науковий пошук дає підстави стверджувати, що громадсько-освітні ініціативи професорів Харківського університету, як були спрямовані на просвітництво населення різних вікових груп, й які відбувалися у різноманітних формах, стали суттєвою складовою діяльності харківських науковців XIX–поч. XX ст., і з погляду тогочасної прогресивної громадськості мали “...значно більшу цінність, ніж написання товстих монографій, які задовольняли всі шаблонні вимоги науковості” [9], сприяли “...збудженню розумової діяльності”, розвитку у слухачів “художнього смаку і любові до рідного слова”, забезпечували розуміння необхідності й безпосереднього впливу освіти й науки на прогресивний розвиток суспільства. Проаналізовані історико-педагогічні матеріали доводять, що вже з початку існування Харківського університету його професорсько-викладацький склад активно поширював наукові знання серед населення, виголошуючи актові промови на урочистих зборах навчального закладу. Зауважимо, що таке явище було притаманне вітчизняним університетам поч. XIX ст. Зокрема, М. Сухомлинов у статті “Матеріали для історії освіти в Росії

в період царювання імператора Олександра I” зазначав, що поширення наукових знань у народному середовищі було “покликанням російських університетів, які з цього погляду були продовжувачами справи Ломоносова” [11, с. 11]. Перші друковані українські журнали, які видавав Харківський університет – “Украинский вестник” та “Украинский журнал”, містили оголошення з переліком лекцій того чи іншого професора вузу, дату їх проведення та аудиторію. Це підтверджує той факт, що будь-яка особа, яка хотіла прослухати ту чи іншу лекцію, мала можливість її відвідати.

За даними дослідників історії розвитку Харківського університету, зокрема Д. Багалія і Д. Міллера, кількість актових промов за 10 років існування закладу сягала 50. Щороку, як зазначали науковці, відбувалося по два акти і на кожному слухали, зазвичай, по три публічні промови на різноманітні теми, переважно загального характеру. Особливо, як стверджував Д. Багалій, промовці надавали перевагу питанням про роль освіти. Зокрема, професор І. Ризький виголосив промову “Про красне письменство”; Я. Баллій-де-Баллю “Про важливість наук для воєнного мистецтва”, “Про переваги громадського виховання перед домашнім”; І. Тимківський “Про прикладання знань до потреб і завдань держави”; Л. Якоб “Про вплив університетів на культуру й добробут народу” тощо. “...Не можна не визнати надзвичайно вдалий вибір цих тем, – наголошував Д. Багалій, – за тих часів потрібно було наголошувати на важливому значенні університетської та шкільної освіти. Загалом загальний напрям цих промов дихає благородством, ... про їх авторів можна сказати, що вони передавали своїм слухачам світлі, живі думки й пробуджували добрі, гуманні почуття” [2].

З’ясовано, що першими популярними літературними читаннями, які відвідувала учнівська, зазвичай студентська молодь Слобідського краю, стали “освітні” вечори, які організовували у приватних будинках знатних осіб Харківщини. Зокрема, на поч. XIX ст. у будинку дружини губернського прокурора Любовникової вечорами відбувалися “читання”, які П. Данилевський називав “першими літературними вечорами”. На них, як стверджував дослідник, був присутній “цвіт тодішнього вченого та літературного світу, професори, студенти й усілякі дилетанти, словом, усе мисляче товариство маленького містечка, де тоді було не більше дванадцяти тисяч жителів” [3, с. 196]. П. Данилевський зазначав, що тут почав з’являтися зі своїми малоруськими анекдотами, грою на флейті і п’єсами для фортепіано власного написання майбутній Основ’яненко. Подібні вечори згодом організовували і в будинку молодого ад’юнкта російської словесності Р. Гонорського.

У другій пол. XIX–на поч. XX ст. кількість популярних наукових читань для учнівської молоді з метою “доповнення й роз’яснення

гімназійного курсу”, а також публічних читань популярних книжок, брошур для неписьменного та малописьменного населення, ініційованих викладачами Харківського університету, значно збільшилась. Задля поширення та популяризації знань серед учнівської молоді члени лекційного комітету при педагогічному відділі Історико-філологічного товариства Харківського університету видали низку праць які порушували питання організації популярних наукових читань. Зокрема, у 1896 р. професори Харківського університету під керівництвом з М. Сумцова упорядкували “Посібник для влаштування загальнодоступних наукових і літературних читань. (Хрестоматія для сім’ї та школи)” з матеріалами та методичними рекомендаціями для проведення літературних і наукових вечорів. Зазначимо, що до складу комісії, яка розробляла програми для літературних вечорів та підготувляла статті й інші засоби для їхнього проведення, увійшли: Х. Алчевська, О. Ветухов, Д. Гутников, Н. Залеська, В. Кликова, М. Маслов, М. Сумцов, В. Харцієв та ін. Комісія Харківського університету звернулася до керівництва та педагогічних працівників середніх навчальних закладів щоб з’ясувати, наскільки бажані такі літературно-наукові читання; у який час їх кращу проводити; якими літературними матеріалами можна користуватися тощо. Зауважимо, що педагогічний колектив підтримав ініціативу харківських учених. На їхнє звернення надійшла значна кількість відгуків, у яких, на думку М. Сумцова, одностайно було визнано, що проведення літературно-наукових читань є необхідним суттєво впливає на “здобуття і поглиблення знань, підтримку духу, розвиток поваги до особистості, любов до рідного слова, виховання патріотизму тощо” [5, с. 2].

Аналіз виданого харківськими ученими посібника свідчить, що в його основу покладено гуманістичну ідею, або “співчутливе ставлення до людини і до всього, що позитивно впливає на людське життя”. На думку М. Сумцова, засобами реалізації концепції було визнано “науку та мистецтво, зокрема, поезію, живопис і музику, як рушійні сили людського духу”. Варто наголосити, що серед запропонованих тем для науково-літературних читань головними були матеріали, які знайомлювали тогочасну учнівську молодь з українськими традиціями та життям видатних вітчизняних діячів, письменників, учених. Зокрема, тема “Святки” містила статтю “Святки в старинній Малороссии”; тема “Наука” (розділ “Короткі біографічні замітки про видатних учених”) – біографічні відомості про М. Пирогова, М. Костомарова, О. Потебню, К. Ушинського; розділ “Поезія” – короткі біографічні відомості про Т. Шевченка [5, с. 277–279].

З’ясовано, що студентська молодь досліджуваного регіону добре знала літературну творчість видатних вітчизняних письменників не тільки Слобідського краю, а й України загалом. Про це, наприклад, свідчить той факт, що в першу річницю з дня смерті Т. Шевченка (1862 р.) студенти-

українці Харківського університету прийняли таке рішення: “... шануючи свого любого поета, щороку святкувати роковини Тараса, поділяючи це свято з кожним чоловіком”. За даними М. Сумцова, 5 березня було проведено вечір пам’яті Т. Шевченка, головним організатором якого був М. Жученко. На вечорі професори Харківського університету – Лавровський, Сокальський і Зернін виголосили промови; П. Пушков заспівав “Ой у полі криниченька”, а студентський хор виконав декілька номерів хорових пісень [8, с. 4].

Проведений науковий пошук дає підстави стверджувати, що під впливом громадсько-освітньої ініціативи вчених Харківського університету – професорів І. Срезневського, який “... своїми сміливими поривами захопив з собою найталановитіших друзів, товаришів і учнів”, та поета, українофіла Амвросія Лук’яновича Метлинського й ін. у 20–40-х рр. у Харківському університеті створено середовище, у якому “...зрозуміло й незламно визначились ... слов’янські інтереси, і все видане з слов’янської літератури тут читали, обдумували і переживали”. Зауважимо, що професори Харківського університету не обмежували своє спілкування з молоддю лише стінами казенного закладу. Зокрема, двері квартири А. Метлинського були завжди відчинені для студентів, а його “близькість до них” вважали “ідеальною, товариською”. “Набути дружньої прихильності Метлинського було легко тому, хто непогано писав, хто збирав або любив народні пісні. Метлинський записував не тільки пісні, а й народні мелодії: бандуристи були звичними для нього гостями”, – свідчив один із учнів професора [7, с. 83]. Зауважимо, що А. Метлинський читав студентам, серед яких був і майбутній учений-мовознавець О. Потєбня, російську граматику. У ті часи український поет і фольклорист захоплювався українською піснею, готував до видання збірку “Народные южнорусские песни”, матеріали для якої допомагали збирати студенти. Тексти пісень, про які з таким запалом говорив Метлинський на своїх лекціях, за словами дослідників його спадщини, вчили юнаків пильніше придивлятися до живої мови, цікавитись народною творчістю та етнографією, що вплинуло на формування в них національної свідомості.

Отже, освітні ініціативи професорів Харківського університету сприяли формуванню в тогочасного студентства захоплення українською піснею, зародженню та розвитку інтересу до історичних пам’яток українського народу, а також формували літературні таланти студентів-збирачів. Як зауважував А. Шамрай, з читачів вони перетворювалися на письменників, що було “ознакою літературного зростання” [10, с. 26]. У ці часи в університеті студенти утворили гурток любителів українського фольклору для укладання збірника “Собрание памятников украинской народной словесности”. Основоположником гуртка став “молодий, талановитий” І. Срезневський, який зумів згуртувати колег з університету, котрі були “...перейняті

цікавістю до української старовини, до української історії, захоплені однаковою мірою й новими літературними ідеями, що йшли з Польщі й Росії”. Серед активних збирачів українських пісень були університетські товариші І. Срезневського, а саме: І. Розковшенко, два брати Євецькі, О. Шпигоцький, найщиріша помічниця – сестра І. Розковшенка Надія Василівна, І. Дячков, О. Покорський-Жаравко, І. Лисавицький та ін. [6, с. 76]. Усі вони, як зазначав В. Срезневський, молоді люди, років переважно двадцяти, які були “...романтиками-етнографами... збирали палко, запопадливо, сквапливо, ніби боячись щось проминути, щось утратити, іноді помилялися, бо збирали часто невміло, записували непотрібне, не справді народне й навіть підроблене” [6]. “Але майбутньому історикові української культури, – наголошував дописувач, – ці записи стануть у пригоді й як характеристика ставлення до праці, й як свідоцтво надзвичайного інтересу до неї поміж тодішніх недосвідчених молодих етнографів” [6, с. 80]. Найкращим помічником І. Срезневського в збиранні пісень був його приятель Іван Васильович Розковшенко, який з 1830 р. листувався з ним листами-щоденниками, спочатку з батьківського маєтку Штапівки Лебединського повіту Харківської губернії, потім з Петербурга.

Ще одним співробітником І. Срезневського був його товариш з пансіону Г. Коваленко й університету Орест Степанович Євецький. Зазначимо, що Євецький почав студіювати український фольклор ще з університетських років. Після закінчення навчального курсу, він продовжив свої етнографічні студії у Катеринославі. Всі свої етнографічні праці, серед яких безліч пісень, казок, приказок, описів обрядів і т. п. він надсилав І. Срезневському. У 1835 р. О. Євецький написав кілька статей про Україну, серед яких назвемо такі: “Замечания на статью Хиджеу: Григорий Варсавя Сковорода” (“Молва”, 1835, № X); “Несколько украинских народных загадок” (там же); “Универсал гетмана Богдана Хмельницкого” (“Московский Наблюдатель”); “Русинская летопись” (“Телескоп”, 1835, № 29) тощо. Його молодший брат Федір Степанович Євецький вступив до університету разом з І. Срезневським у 1826 р. і з юницьких літ почав захоплюватися вивченням України, старанно ділився з І. Срезневським піснями, казками, переказами. Збірник вмістив шість пісень, записаних ним. І. Срезневський зазначав, що він (Ф. Євецький – О. Д.) “чудово” знав українську мову й часто поясняв йому “незрозумілі вислови” [6, с. 77–78].

Палко захоплювався Україною й Опанас Григорович Шпигоцький – один із найближчих університетських товаришів І. Срезневського. У 1830 р. він виступив у “Вестнике Европы” як перекладач українською мовою А. Міцкевича “Из Крымских сонетов”: “Аккерманские степи”, згодом в “Украинском Альманахе” І. Срезневського та І. Розковшенка він надав уривок перекладу “Полтави” Пушкіна під назвою “Мария” та

“Малороссийская баллада”, дещо пізніше – переклад російською мовою “Конрада Валленрода” Міцкевича. За даними дослідника пісні записували й декілька студентів того часу. Це С. Мигрин (чотири пісні); Ф. Риндовський, В. Іванов, П. Яхневич, Я. Боженко – усі по одній пісні [6, с. 78–79].

У 30-х рр. XIX ст. гурток розпався, не витримавши конкуренції нових літературних організацій. Проте як зазначав А. Шамрай, “йому першому належить ініціатива, і так треба сприймати його діяльність в історичній ретроспективі” [10].

Отже, знайдені й апробовані в Харківському університеті нові форми роботи студентської молоді, яка захоплювалася культурою й історією України, суттєво вплинули на формування почуття національної свідомості. З огляду на це, О. Шпигоцький усвідомлював роботу гуртка як факт великого національного значення, про що писав І. Срезневському, прочувши про вихід українського альманаху: “Вітаю, сердечно вітаю тебе, юне літературне орля, з першим поривом крил твоїх, що своїм сміливим розмахом обіцяє згодом дуже багато. Та з нетерпінням чекаю, жду й не дждусь твого любимого дітища – рідного мені українського альманаху ... Любий Ізмаїле! Я в такому захваті! На обридлій Московщині мені добра доля пророкувала побачити українця. Тож усі спомини про Харків злилися в ньому одному, моєму милому. Які надії він, чарівник, уселив у моє серце, як солодко мріяти душею про славу нашої України, рідної неньки моєї. О друже, ревно, сумлінно піклуйся про пробудження малоросійського генія й вір мені: твої старання будуть оцінені” [10, с. 29].

Аналіз історико-педагогічних джерел свідчить, що професори університету, які були членами наукових товариств, разом із представниками громадськості брали активну участь у розбудові приватної вищої школи. Загальновідомо, що початки створення вищого навчального закладу для жінок в Україні було закладено науковцями Київського товариства дослідників, які ще в 70-х рр. XIX ст. організували безкоштовні публічні лекції для жінок, які згодом стали першим в Україні Вищими жіночими курсами. Хоч ініціатором відкриття перших Вищих жіночих курсів у Харкові стало Товариство взаємодопомоги працюючих жінок, здійснити цей задум вдалося лише завдяки активному втручання професорів Харківського університету І. Осипова, Л. Рейнгарда, В. Арнольдї, які підтримали цю ідею і звернулися до Міністерства народної освіти з проханням надати дозвіл на їхнє відкриття.

З’ясовано, що ректор Харківського університету М. Алексеєнко, директор технологічного інституту В. Кирпичов, директор ветеринарного інституту А. Раєвський, професори харківських вузів А. Шишков, Л. Павлович, С. Іванов та ін., котрі ввійшли до складу Харківського товариства сільського господарства, у 1893 р. ініціювали відкриття в Харкові

вищого сільськогосподарського навчального закладу. Запроектований вуз, як стверджували члени комісії, може і повинен виконувати дослідження особливостей місцевості (грунту, клімату, вартості робітників, близькості залізниць і пристаней, місцевого ринку купівлі й продажу тощо); умов вирощування хлібних злаків та інших рослин, тваринництва і т. п. Цей вищий агрономічний навчальний заклад, на думку засновників, повинен готувати викладачів для середніх сільськогосподарських шкіл, керівників для великих господарств, діячів для відомства міністерства землеробства, директорів дослідних станцій, земських агрономів та ін. [4, с. 262–278].

Проведений науковий пошук дає підстави стверджувати, що одним із напрямів громадсько-освітньої ініціативи професорів Харківського університету була благодійна цільова допомога студентам тогочасної вищої школи, яку надавали стипендіями та преміями, пожертвуваннями, різноманітними речами та книжками, сплатою за навчання та проживання тощо.

З'ясовано, що ініціатива надання благодійної допомоги студентам, за даними Д. Багалія і Д. Міллера, належала професорсько-викладацькому складу університетів, у якому ще наприкінці 60-х рр. “почала визрівати думка про необхідність прийти на допомогу своїм слухачам” [1, с. 918–921]. Проте лише в 1871 р., як зазначали дослідники, вдалося реалізувати цей задум. Зокрема 1871 р. у Харківському університеті було створено Товариство допомоги нужденним студентам, ініціаторами якого стали професор М. Бекетов та інспектор студентів Ф. Рогожин.

Різновидом надання благодійної допомоги студентам і викладачам вищих навчальних закладів стало заснування премії за наукові досягнення. Вважаємо, що саме така форма меценатства мала особливе значення для розвитку вітчизняної науки, яка перебувала в занедбаному стані. Зазначимо, що грошова винагорода за наукові досягнення у вигляді премії нагадувала стипендіювання. Засновниками таких премій були зазвичай особи науки, які добре розуміли її проблеми та шляхи їх вирішення. Бути учасниками конкурсу на отримання премії могли як професори та молоді науковці, так і студенти, котрі досягли особливих успіхів у галузі науки. Розмір та умови отримання (термін видачі, тематику та форму наукових досліджень і т. п.) такої матеріальної допомоги визначали самі ініціатори. Така практика сприяла зростанню кількості учасників конкурсу та об'єктивності їх оцінювання. Премії за наукові досягнення зазвичай були названі іменем спонсора або певної особи, яку визначав благодійник. Таким чином, за даними історико-педагогічних джерел, при Харківському університеті в другій пол. XIX ст. було запроваджено преміювання: імені професора Олександра Івановича Палюмбецького до сорокаріччя його служби (за ініціативою професорів університету); імені колишнього попечителя

Харківського навчального округу професора Михайла Мартиновича Олексієнка з нагоди тридцятиліття праці в Харківському університеті за кращі твори з фізико-математичної та історико-філологічної тематики (засновники – співробітники та дружина М. Олексієнка); імені професора Василя Матвійовича Черняєва для студентів фізико-математичного факультету за дослідження природи України (ініціатор – вдова професора К. Черняєва); за оригінальні твори з експериментальної анатомії (ініціатор – вдова заслуженого професора Н. Толочинова); за кращі роботи медичної тематики двом студентам V курсу медичного факультету (засновник – колецький асесор Володимир Григорович та його дружина Анна Григорівна Шрейдери); за кращий твір з карного права (спонсор – Н. Богомолів) та ін. [4, с. 412–426].

Отже, проведене наукове дослідження підтверджує той факт, що громадсько-освітні ініціативи харківських науковців сприяли розвитку університетської освіти й науки шляхом підтримки й залучення талановитої молоді до науково-дослідної роботи, формування у неї зацікавлення до історії й культурної спадщини свого народу; популяризації освітніх і наукових досягнень серед різних вікових груп населення, розуміння у них необхідності й безпосереднього впливу освіти та науки на прогресивний розвиток суспільства; розбудови системи вищої освіти різних форм власності й професійної спрямованості.

-
1. *Багалея Д. И.* История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год) : истор. мон. : в 2 т. / Д. И. Багалея, Д. И. Миллер – Т. 2. (XIX-й и нач. XX-го века). – Харьков : Репр. изд., 2004 – 982 с.
  2. *Багалея Д. И.* Характеристика просветительной деятельности Харьковского университета в первое десятилетие его существования / Д. И. Багалея // Русская школа. – 1892. – № 11. – С. 10–21.
  3. *Данилевський Г. П.* Украинская старина: Материалы для истории украинской литературы и народного образования / Г. П. Данилевський. – Х. : Изд. Заленского и Любарского, 1866. – 403 с.
  4. *Друганова О. М.* Приватна ініціатива в освіті України (історико-педагогічний аспект) [Текст] : монографія / О. М. Друганова. – Х. : ДИВО, 2008. – 556 с.
  5. *Пособие для устройства общедоступных научных и литературных чтений : хрестоматия для семьи и школы / под ред. проф. Н. Ф. Сумцова.* – [2-рое изд. исправ. и дополн.] – Х. : Тип. Губерн. Прав., 1896. – 289 с.
  6. *Срезневський В. І.* Про збирачів українських пісень / В. І. Срезневський. – Київ, 1927. – С. 76-82.

7. Сумцов М. Малюнки життя українського народного слова / М. Сумцов. – Х. : Друкарня “Печатне Дело”, 1910. – 144 с.
8. Сумцов Н. Ф. Харьков и Шевченко / Н. Ф. Сумцов. – Х. : Тип “Печат. Дело”, 1911. – 9 с.
9. Михайловский И. В. Университет и наука: Вступ. лекция в курс философии права, чит. 18 сент. 1907 г. студ. 1-го курса юридич. фак. / И. В. Михайловский. – Томск : Тип.-Лит. Сибир. т-ва печат. дела, 1908. – 18 с.
10. Шамрай А. Харківські поети 30-40-х років XIX століття (Харківська школа романтиків) / А. Шамрай. – Х. : ДВОУ, 1930. – 192 с. ; Харківська школа романтиків / редакція, вступні статті й примітки А. Шамрая. Т. 2. – Х. : Держ. Вид-во України, 1930. – 223 с.
11. Сухомлинов М. Материалы для истории образования в России в царствование императора Александра I. / М. Сухомлинов. – СПб. : Тип. Ф. С. Сцинского, 1866. – 220 с.

*Стаття: надійшла до редколегії 15.11.2016
доопрацьована 15.03.2017
прийнята до друку 19.04.2017*

**THE IMPACT OF PUBLIC AND EDUCATIONAL INITIATIVES
OF KHARKIV SCIENTISTS ON THE DEVELOPMENT OF UNIVERSITY
EDUCATION IN THE XIXth – EARLY XXth CENTURY**

Olena Druhanova

*H. S. Skovoroda National Pedagogical University of Kharkiv,
Valentynivska Str., 2, Kharkiv, Ukraine, UA –61168*

The article proves that the public and educational initiatives of Kharkiv University professors in the XIXth–early XXth centuries were directed towards educating people from different age groups and were implemented in various ways (academic assembly speeches given at university ceremonials, popular scientific readings for student youth aimed at “broadening and explaining gymnasium courses”, public readings of popular books and brochures for illiterate or scarcely literate population). It argues that mentioned above initiatives formed an essential part of their activities and had a much greater value than writing thick monographs which complied with all the standard scientific requirements, stimulated mental activity, favored the development of students’ artistic taste and love of their native language, helped to realize the importance and recognize the direct influence of education and science on the progressive social development.

In the 20-40's, under the influence of public and educational initiatives of Kharkiv scientists (for instance, Prof. I. Sreznevskiy, poet and Ukrainophile activist A. Metlynskiy) an environment appeared at Kharkiv University in which Slavic interests were clearly and strongly declared.

At that time, some University students established a circle of Ukrainian folklore enthusiasts who united to write together the book "Collection of Ukrainian folk literature works". The article indicates that involving talented young people in doing research work aroused their admiration for Ukrainian songs, generated interest in the historical legacy of the Ukrainian people and influenced the development of literary talents of students-gatherers.

Public and educational initiatives of Kharkiv scientists also contributed to the development of the national higher education system. During the researched period the activities of Kharkiv University Chancellor M. Alekseienco, Director of Technological Institute V. Kyrpychov, Director of Veterinary Institute A. Raiewskiy, Professors I. Osipov, L. Reinhard, B. Arnoldi, A. Shyshkov, L. Pavlovykh, S. Ivanov precipitated the establishment of Women's Higher Courses and brought into focus the issue of founding in Kharkiv a higher agricultural education institution.

The author confirms that public and educational initiatives of Kharkiv professors included purposeful charitable donations that contributed to increasing the number of educated people in the country, supported talented youth and encouraged further research activities.

Key words: public and educational initiatives, professorial and teaching academic staff, Kharkiv University, education, development, XIXth–early XXth centuries.